

Nederlands

Syllabus Stijllee

Erasmiaans Gymnasium
Bovenbouw

Samenstelling: J.H. Overheul

INLEIDING

Stijlfouten belemmeren in sommige gevallen de begrijpelijkheid, maar meestal is dat niet het geval. Wel zijn ze altijd storend door slordigheid, onhandigheid, of zelfs belachelijkheid. Daarmee staan ze de aantrekkelijkheid van een tekst in de weg en zo vormen ze dus toch een belemmering in de communicatie.

In deze syllabus behandelen we grammaticale en stilistische probleemgevallen. Het doel ervan is tweeledig: enerzijds kun je door zelfstudie je spreek- en schrijfvaardigheid vergroten, anderzijds kan je docent je bij fouten in je schrijfproducten verwijzen naar deze bundel.

De opzet is eenvoudig: we zijn uitgegaan van een alfabetisch gerangschikte lijst trefwoorden. Onderstrepingen verwijzen naar andere trefwoorden; voorbeelden zijn cursief gedrukt en voorbeelden van fouten zijn tussen vierkante haken [...]geplaatst.

De uitwerking vertoont een zekere willekeur en is ook zeker niet consistent: in het ene geval zijn we uitgegaan van een echte stijlfout ('belangstelling trekken'), in het andere van een twijfelgeval ('daarentegen/integendeel') en in weer een ander geval van een belangrijk taalprincipe ('verwijzing').

De taalregels en stijlvoorschriften zijn vaak tamelijk streng geformuleerd. Of ze ook altijd zo streng gehanteerd moeten worden, is zeer de vraag. Taal is nu eenmaal een dynamisch fenomeen en derhalve aan verandering onderhevig. Het lijkt ons juist, dat je op de hoogte bent van de strengste visie op stijl. In hoeverre je hiervan af kunt wijken, wordt in deze schoolse situatie bepaald door je docent Nederlands.

Deze syllabus heeft niet de pretentie volledig te zijn. Taalgebruikers kunnen nu eenmaal altijd veel meer fouten maken, dan we hier kunnen behandelen. In de praktijk doen ze dat ook, zodat een jaarlijkse aanvulling wellicht nodig is. Ook wat dat betreft, zien we jullie schrijfproducten met belangstelling tegemoet.

Schiedam, 22 augustus 2001

Aaneenschakeling van zinnen

Iedereen kent het verschijnsel dat kinderen bij het vertellen hun zinnen aaneenrijgen met 'En toen... en toen... en toen....' Ook sommige volwassenen maken met graagte gebruik van het nevenschikkend voegwoord 'en'. Zij zien echter twee dingen over het hoofd, namelijk:

- 1) dat afwisseling in de zinsbouw altijd gewenst is;
- 2) dat de nevenschikking met 'en' pas geoorloofd is, als er tussen de gedachten die in deze twee zinnen worden uitgedrukt, enig verband bestaat.

Vb. Een zin als:

[Zij is een beeldschone, jonge vrouw en reist elke ochtend met de trein naar Amsterdam,] is grammaticaal niet onjuist, maar druist in tegen ons gevoel voor logica: de twee genoemde zaken hebben immers niets met elkaar te maken.

Er hadden dan ook twee aparte zinnen moeten staan.

Aangelegd zijn

'Aangelegd zijn' is een germanisme voor 'aanleg hebben'(veranlagt sein). Aanleggen wordt in het Nederlands altijd verbonden met 'hebben' en kan alleen in de bedrijvende vorm gebruikt worden.

Vb. Een zin als: *[Hij is muzikaal aangelegd,]* is dus fout.
De zin zou moeten luiden: *'Hij heeft een muzikale aanleg.'*

Aansprakelijkheid/verantwoordelijkheid

Bij schade spreken we altijd van aansprakelijkheid. Aansprakelijkheid is:

- 1) de wettelijke plicht (financieel) voor iets te boeten;
- 2) in rechte vervolgbaar zijn;
- 3) aangesproken kunnen worden voor veroorzaakte schade.

In andere gevallen spreken we van verantwoordelijkheid. Hiermee bedoelen we:

- 1) het dragen van de verantwoordingslast;
- 2) het uit hoofde van zijn ambt rekenschap moeten geven

Vb. *Ouders zijn aansprakelijk voor de door hun kinderen veroorzaakte schade.
Ouders zijn verantwoordelijk voor de daden van hun kinderen
We zijn verantwoordelijk voor de gevolgen, maar aansprakelijk voor de schade die eruit voortvloeit.*

Aantal/getal

Met aantal bedoelen we een onbepaalde en met getal een bepaalde hoeveelheid.

Vb. *Er waren tien mensen; een even getal.
Een aantal gasten kwam niet opdagen.*

Aantal + zelfstandig naamwoord

Het probleem bij de woordgroep 'een aantal leerlingen' is, dat niet uit te maken is wat de kern en wat de bepaling bij die kern is. Beide zijn het zelfstandige naamwoorden en beide geven informatie over het andere zelfstandige naamwoord. We noemen zo'n woordgroep een constructio ad sententiam. Wanneer deze woordgroep onderwerp is, is het in verband met de congruentie lastig te bepalen of de pv in het enkelvoud of meervoud moet staan.

Als alleen 'aantal' opgevat kan worden als de kern volgt er een pv in het enkelvoud.

Vb. *Het aantal leerlingen is verdubbeld.*

Hier is het aantal verdubbeld, niet de leerlingen.

In alle andere gevallen kan de pv zowel in het enkelvoud als in het meervoud staan.

Vb. *Een aantal van deze zinnen staat/staan in het meervoud.*
Gisteren kwam/kwamen een aantal mensen op bezoek.

Afgelasten/aflassen

Deze werkwoorden worden nogal eens met elkaar verward.
Afgelasten (gelastte af, afgelast) betekent 'niet doen doorgaan'.
Aflassen (laste af, afgelast) betekent de laatste hand leggen aan laswerkzaamheden.

Vb. *De scheidsrechter gelastte de wedstrijd af.*

Afname

Afname is een germanisme (Abnahme). Woorden die eindigen op -name zijn dat altijd. Veel ervan zijn inmiddels geaccepteerd. De oorspronkelijke Nederlandse uitgang is -neming.
Het oorspronkelijk Nederlandse 'afneming' is inmiddels wellicht te puristisch.

Afreizen

Afreizen is een, de laatste jaren wel zeer populair, germanisme (abreisen). Meestal is het werkwoord 'vertrekken' beter op zijn plaats.

Allesbehalve/alles behalve

'Allesbehalve' betekent 'helemaal niet'.
'Alles behalve' betekent 'alles met uitzondering van...'

Vb. *Hij was allesbehalve vriendelijk.*
Ik geef je alles mee, behalve mijn boeken.

Als/dan bij een vergrotende trap

Zie: **Dan**

Als ..... dan-constructie

De bovenstaande constructie mag alleen gebruikt worden wanneer 'als' een voorwaardelijke bijzin inleidt die meer dan één voorwaarde bevat. Bij slechts één voorwaarde vervalt 'dan'.

Vb. *Als jij niet studeert, slaag je nooit.*
Als je hard studeert, goed oplet tijdens de les en bovendien geconcentreerd blijft, dan slaag je misschien.

Als ..... zijnde

Deze constructie lijkt zich in een groeiende populariteit te kunnen verheugen. Steeds vaker horen en lezen we 'als moeder zijnde, moet ik .....' en zelfs 'als docent zijnde, kun je .....' etc.

De constructie is echter een hinderlijke tautologie: 'als moeder' en 'moeder zijnde' betekenen hetzelfde.

Vb. *Als student woonde hij op kamers.*
Student zijnde woonde hij op kamers.

De laatste zin komt op ons nogal plechtig over. Wij prefereren de eerste.

Alsmaar/almaar

Dit veelgehoorde woord lijkt in de spreektaal inmiddels geaccepteerd te zijn. In de geschreven taal zien wij het liever niet.
Beter is almaar of steeds.

Vb. *Almere: almaar mooier.*

Ampel/ amper

Ampel (Fr: ample) betekent breedvoerig.
Amper betekent nauwelijks, ternauwernood.

Vb. *Na ampel beraad werd besloten, dat .....*

Hij was amper thuis, of .....

Het woord 'amper' lijkt uit de schrijftaal verdwenen te zijn.

Anakoloet

Een anakoloet (Gr. Anakoloutos = zonder samenhang) is een zinsconstructie waarvan het einde niet bij het begin hoort. Tijdens de formulering van zijn (meestal lange) zin is de spreker of schrijver het overzicht verloren.

Vb. [*Je leest in die boeken over het toneel telkens, dat die gezelschappen, die gaan telkens over de kop.*]

De remedie luidt: korte zinnen schrijven.

Anglicisme

Anglicismen zijn woorden of uitdrukkingen die zijn gevormd naar Engels voorbeeld. Ze wijken af van de Nederlandse woordvorming of syntaxis.

Vb. Als regel - in de regel
frontpagina - voorpagina
ervoor gaan - je best ervoor doen

Ook het los schrijven van samenstellingen zou men een anglicisme kunnen noemen.

Asymmetrie

Symmetrie bestaat op twee niveaus: van de woordkeus en van de zinsbouw. Op het niveau van de woordkeus betekent symmetrie gelijkheid in grammaticale vormen. Asymmetrie is het ontbreken van deze gelijkheid, waar ze wel verwacht wordt.

Vb. [*Een Duitser drinkt over het algemeen meer bier dan de Nederlandse mannen.*]
[*Zijn taak bestond in het controleren van de voorraden en de lijsten bij te houden.*]

Een veel voorkomend geval van asymmetrie is het verwijzen naar onbepaalde personen of het aanspreken van de lezer met telkens een ander voornaamwoord (je – men – ze; u – we)

Vb. [*Ze zeggen dat hij onschuldig is, maar men kan mij nog meer vertellen!*]

Asymmetrie op het niveau van de zinsbouw betekent ongelijkheid in zinsbouw, waar gelijkheid verwacht wordt.

Vb. [*Hij beweert onschuldig te zijn en dat hij het slachtoffer is geworden van een misverstand.*]

Barbarismen

Barbarismen zijn woorden of uitdrukkingen die er als Nederlands uitzien, maar gevormd zijn naar voorbeelden uit een vreemde taal.

We ordenen ze naar de taal die als voorbeeld heeft gediend.

Vb. Duits - germanisme
Engels - anglicisme
Frans - gallicisme
Latijn - latinisme

Het gebruik van barbarismen wordt door nogal wat taalgebruikers fel veroordeeld. Deze vorm van purisme wordt door ons niet aangehangen. Een voorzichtig en doordacht gebruik van bastaardwoorden getuigt onzes inziens ook van een goed stijlgevoel.

Bastaardwoorden

Bastaardwoorden zijn ontleeningen aan vreemde talen. Ze verschillen van barbarismen, doordat hun bouw niet afwijkt van de Nederlandse woordvorming.

Het gebruik van barbarismen is juist als:

1) er geen goed Nederlands woord bestaat;

1) er behoefte is aan afwisseling

Het gebruik van bastaardwoorden wordt door nogal wat taalgebruikers fel veroordeeld. Deze vorm van purisme wordt door ons niet aangehangen. Een voorzichtig en doordacht gebruik van bastaardwoorden getuigt onzes inziens ook van een goed stijlgevoel.

Bedenken/zich bedenken

'Bedenken' betekent 'verzinnen of overwegen'.

'Zich bedenken' betekent 'van mening veranderen'.

Zich bedenken wordt de laatste tijd nogal eens gebruikt waar 'bedenken', 'zich realiseren' of 'zich herinneren' wordt bedoeld.

Vb. [*Plotseling bedacht ik me dat ik niet alleen thuis was.*]

Plotseling realiseerde ik me dat ik niet alleen thuis was.

Beduidend

Beduidend is een germanisme. Beter Nederlands is: aanzienlijk of belangrijk.

Vb. *een beduidend aantal = een aanzienlijk aantal*

Behartenswaardig/behartigenswaardig

Behartenswaardig is een onjuiste verkorting van behartigenswaardig, dat waard te behartigen betekent. De fout, die overigens al eeuwen gemaakt wordt, is waarschijnlijk ontstaan door de lengte van het woord.

Vb. *Zij maakte enkele behartigenswaardige opmerkingen over mijn werkstuk.*

Behulp/hulp

De uitdrukkingen met behulp van en met hulp van worden vaak met elkaar verward.

'Met behulp van' mag alleen gebruikt worden bij instrumenten en werktuigen.

'Met hulp van' geeft aan dat het om personen gaat.

Vb. *Met hulp van zijn broer en met behulp van een breekijzer opende hij de kluis.*

Beknopte bijwoordelijke bijzin

Beknopte bijzinnen hebben:

- geen onderwerp
- geen persoonsvorm

De functie van de persoonsvorm wordt overgenomen door:

- te + infinitief en/of
- een deelwoord

De beknopte bijwoordelijke bijzin is stilistisch alleen juist als het impliciete (= verzwegen) onderwerp ervan hetzelfde is als dat van de hoofdzin.

Vb.

Fout: [*Ernstig aan het hoofd gewond, bracht men de man naar het ziekenhuis.*]

[*Vrolijk zingend werden de aardappels geschild.*]

Goed: *Ernstig gewond, werd de man naar het ziekenhuis gebracht.*

Vrolijk zingend schilden we de aardappels.

Bekritisieren

Bekritisieren is oorspronkelijk een contaminatie van beoordelen en kritiseren. Het woord is inmiddels ingeburgerd. Er is dus geen enkel bezwaar meer het te gebruiken.

Belangstelling trekken

Belangstelling trekken is een contaminatie van 'belangstelling wekken' en 'aandacht trekken'.

Vb. *Voor de schilderijen van Niessen trokken de aandacht.*

De schilderijen van Niessen wekten de belangstelling van veel bezoekers.

Beleefd

Een zakelijke brief dient beleefd van toon te zijn, zonder dit woord in de brief wordt gebruikt. Vermijd dus frasen als:

Wij verzoeken u beleefd .....

Beleefd brengen wij onder uw aandacht dat .....

Belevenis

Belevenis is een germanisme (Erlebnis). Het lijkt een min of meer geaccepteerd woord te zijn. Toch kan het geen kwaad ook eens "lotgevallen" of 'ervaring' te gebruiken.

N.B. Het Nederlands kent wel woorden met het achtervoegsel -nis, maar wanneer deze gevormd zijn van een werkwoordstam op -f, wordt deze f niet vervangen door een v.

Vb. *erfenis, begrafenis, vergiffenis.*

Belichten/toelichten

Belichten is in de betekenis van toelichten een germanisme.

Bemiddeling/ door .....van/door middel van/middels

Bemiddeling vereist overleg, verstand. Dientengevolge wordt 'door bemiddeling van' alleen gebruikt wanneer er mensen in het spel zijn.

Wanneer mensen geen rol spelen gebruik je 'door middel van' dat 'met behulp van' of 'door gebruik te maken van' betekent

Middels is een ongewenst germanisme.

Vb. *Hij heeft die baan door bemiddeling van zijn grootvader.*

Hij opende de deur door middel van een koevoet.

Bepaling van gesteldheid (tijdens de handeling)

Deze bepaling (ook wel dubbel gebonden bepaling genoemd) duidt een gesteldheid van het onderwerp of het lijdend voorwerp aan die zich voordoet tijdens de door het gezegde uitgedrukte werking.

Wanneer deze bepaling de zin opent, mag zij alleen betrekking hebben op het onderwerp.

Vb. *Lachend liep hij het lokaal uit.*

Fout is dus een zin als: [*Vers (zijnde) lust ik die vis wel.*]

Beseffen/zich beseffen

Beseffen betekent 'zich ergens van bewust worden'. Het woord is synoniem met 'zich realiseren'.

'Zich beseffen' is dus een contaminatie.

Vb. *Ik beseef dat ik alles fout heb gedaan.*

Ik realiseer me dat ik alles fout heb gedaan.

Beslissing maken

Onder invloed van het Engels waarin het 'to make a decision' hand over hand toeneemt, treffen we steeds vaker een 'beslissing maken' aan. Het vaste werkwoord bij beslissing is echter 'nemen'.

Vb. Hij heeft nog geen beslissing over zijn vervolgopleiding genomen.

Best wel

'Best wel' is een mode-uitdrukking. Het is afkomstig uit het geitenwollen sokkensociolect van de Sociale Academies en is vooral onder jongeren zeer populair (geweest?).

Wij raden het gebruik ervan natuurlijk ten zeerste af.

Bestaan in/uit

Er is een subtiel verschil tussen 'bestaan in' en 'bestaan uit':

bestaan in = komt neer op

bestaan uit = samengesteld zijn uit;

Vb. *Zijn werk bestaat in het bijhouden van de tuin.*

Een symfonie bestaat meestal uit vier delen.

Bestendig

Bestendig is in de betekenis 'bestand tegen' een germanisme dat vaak voorkomt in samenstellingen, zoals 'stressbestendig'.

Vervelend is dat het Nederlands het woord bestendig al kent in de betekenis duurzaam. Bovendien bestaat het werkwoord bestendigen, dat doen voortduren betekent.

Wees dus, zoals altijd, spaarzaam in het gebruik van het germanisme.

Betreffende/desbetreffende

Betreffende wordt vaak gebruikt waar 'desbetreffende' zou moeten staan. Betreffende is een bijwoord en desbetreffende een aanwijzend voornaamwoord.

Vb. Fout is dus 'het betreffende boek'.

Hier zou moeten staan 'het *desbetreffende* boek'.

Betreffende betekent 'over'. Het is goed gebruikt in een zin als:

Hij schreef een boek betreffende de spelling.

Bewegingswerkwoorden

Deze werkwoorden krijgen in de voltooiden tijden het hulpwerkwoord 'hebben' wanneer het gaat om de handeling.

Vb. *Ik heb drie uur gefietst.*

Wanneer het gaat om het doel, krijgen ze in de voltooiden tijden het hulpwerkwoord 'zijn'.

Vb. *Ik ben gisteren naar Hoek van Holland gefietst.*

Blijkbaar/schijnbaar/ogenschijnlijk/klaarblijkelijk

Deze vier woorden zijn nauw aan elkaar verwant en worden daardoor nogal eens met

elkaar verward.

blijkbaar = overeenstemmend met de werkelijkheid (Het is zo);
schijnbaar = uiterlijk en werkelijkheid zijn met elkaar in strijd (Het lijkt zo, maar het is anders);
ogenschijnlijk = het uiterlijk lijkt de werkelijkheid, maar de werkelijkheid is onbekend (Het lijkt zo, maar we weten niet of dat waar is);
klaarblijkelijk = synoniem met blijkbaar (klaar = helder = duidelijk)

Vb. *Zij ziet zo bleek; ze is blijkbaar ziek.*
Hij is schijnbaar boos, maar eigenlijk vindt hij die plagerijen wel leuk.
Ogenschijnlijk bleef hij kalm, maar of hij het werkelijk was, durf ik niet te zeggen.

Buigings-e

Normaal gesproken krijgt een bijvoeglijk naamwoord bij een mannelijk of vrouwelijk zelfstandig naamwoord (een de-woord) een buigings-e.

Vb. *de kleine jongen, de nieuwe fiets, de leuke baan*

Voor onzijdige zelfstandige naamwoorden (een het-woord) krijgt het bijvoeglijk naamwoord een buigings-e als het lidwoord 'het' ervoor staat.

Vb. *het leuke meisje, het grote huis*

Als het lidwoord 'een' voor een 'het-woord' staat, krijgt het bijvoeglijk naamwoord geen buigings-e.

Vb. *een leuk meisje, een groot huis*

De 'e' kan ook achterwege blijven in bepaalde woordcombinaties die als vaste verbindingen worden beschouwd:

1. namen van sommige gebouwen, bedrijven, instellingen, enzovoort: *het Europees Parlement, het Centraal Planbureau, het Openbaar Ministerie;*
2. allerlei vaste combinaties: *het sociaal beleid, het bijvoeglijk naamwoord, het olympisch goud, het lopend buffet, het centraal station, het kort geding;*
3. functieaanduidingen: *de financieel directeur, de fiscaal jurist, de sociaal werkster, de commercieel manager, de behandelend arts, de toezienend voogd, de juridisch adviseur.*

We spreken van een juridisch adviseur, omdat de adviseur zelf niet juridisch is, maar werkzaam is op juridisch gebied. Soms kan er zelfs betekenisverschil aangegeven worden door de buigings-e. Een sociale werkster is tenslotte heel iets anders dan een sociaal werkster

Bijvoeglijk naamwoord gekoppeld aan een zelfstandig naamwoord

Deze van oorsprong Duitse samen koppeling ligt niet in de aard van het Nederlands, behalve wanneer de samen koppeling een andere betekenis heeft dan de niet-gekoppelde woordverbinding. Denk aan: *sneltrein – snelle trein en zuurkool – zure kool.* Toch behoudt het bijvoeglijk naamwoord vaak zijn buigings-e: *platteland, wittebrood.*

Enige voorzichtigheid bij het vormen van nieuwe samen koppelingen, zeker wanneer de buigings-e wegvalt, is geboden.

Bijvoeglijk naamwoord gevormd van persoonsnaam

In het Nederlands worden deze bijvoeglijke naamwoorden gevormd door de uitgang -isch of -iaans achter de gehele of gedeeltelijke naam te plaatsen.

Vb. *platonisch, freudiaans, panisch.*

Naar Duits voorbeeld worden er ook wel bijvoeglijke naamwoorden gevormd met de uitgang –se. Lutherse kerk is inmiddels door de tijd geijkt, maar nieuwe vormen kunnen beter vermeden worden. Dus in plaats van Basedowse ziekte, kunnen we beter over de ziekte van Basedow spreken.

Chic/chique

Vaak wordt dit woord geschreven als chique. Dit laatste betekent in het Frans echter tabakspriem. Wellicht is de gewraakte spelling ontstaan door de vergrotende trap chiquer. De overtreffende trap luidt chicst.

Citaat

Citaat betekent een letterlijke weergave van iemands woorden. Een ‘letterlijk citaat’ is dus een pleonasme.

Cliché

Met deze term duiden we zinswendingen, uitdrukkingen en woorden aan die tot een vaste formule zijn geworden en telkens op dezelfde wijze terugkeren, waardoor ze inhoudsloos zijn geworden.

Niet alleen het cliché wordt daarom door velen verguisd en als oppervlakkig afgewezen, ook de gebruiker wordt voor lui en leeghoofdig aangezien. Toch is dat niet helemaal juist. Clichés kunnen een nuttig sociaal smeermiddel zijn.

- Vb.
- *Jim: De armen worden steeds armer en de rijken steeds rijker.*
  - *Frits: Maar geld maakt niet gelukkig.*
  - *Jim: Nee, maar als je toch ongelukkig bent, kun je er maar beter veel van hebben.*
  - *Frits: Ik zeg altijd maar: als je maar gezond bent.*
  - *Jim: Dat is zo, maar ik vraag me toch wel eens af waar we nu toch helemaal mee bezig zijn in dit land.*

Wie prijs stelt op een enigszins persoonlijke stijl, vermijdt het gebruik van clichés natuurlijk zo veel en zo vaak mogelijk.

Comité/commissie

Een comité is een groep personen die vrijwillig belangen behartigt. Een commissie is een groep personen die het bovenstaande in opdracht van een overheid doet.

- Vb. *De commissie- ..... onderzocht in opdracht van de minister de toedracht van de vuurwerkcramp.*
Het buurtcomité beijverde zich voor de veiligheid op straat.

Conclusie/consequentie

Een conclusie is een gevolgtrekking; een consequentie is een gevolg.

‘Conclusie’ heeft als vast werkwoord ‘trekken’; het vaste werkwoord bij ‘consequentie’ is verbinden.

- Vb. *Hij trok de juiste conclusie uit die gegevens.*
Hij wist niet welke consequenties hij aan dit gedrag moest verbinden.

Een *consequentie ergens uit trekken* en een *conclusie ergens aan verbinden* zijn dus hinderlijke contaminaties.

Congruentie

Met congruentie bedoelen we het overeenstemmen in getal van het onderwerp en de persoonsvorm.

- Vb. *De man loopt op straat – De mannen lopen op straat.*

Op deze regel geven we enkele uitzonderingen:

1. In het naamwoordelijk gezegde congrueert de pv soms met het naamwoordelijk deel i.p.v. met het onderwerp

Vb. *Het zijn hoge prijzen.*

2. Als het betrekkelijk voornaamwoord 'die' onderwerp is, congrueert de pv met het antecedent.

Vb. *De jongen, die daar loopt..... - De jongens, die daar lopen.....*

3. Een nevenschikt onderwerp waarin een weglatingsteken is opgenomen, krijgt toch een enkelvoudige pv.

Vb. *Het aan- en uitzetten van zo'n machine gaat heel eenvoudig.*

Zie ook: **Aantal**

Contaminatie

Een contaminatie (contaminare = vervlechten, versmelten) ontstaat wanneer twee woorden of woordgroepen met ongeveer dezelfde betekenis gecombineerd worden tot een nieuw woord of nieuwe woordgroep.

Vb. *plotseling/eensklaps*   -> *plotsklaps*
Dat kost veel/Dat is duur   -> *Dat kost duur*
Opnieuw/over   -> *overnieuw*

Een contaminatie is altijd een stijlfout.

Contradictio in terminis

Een contradictio in terminis is een tegenstelling in een woordgroep. Meestal is dat geen probleem.

Vb. *'Een levend geraamte'* is een niet onaardige paradox.

Pas echter op voor constructies die toch op zijn minst enige onnadenkendheid doen vermoeden.

Vb. [*Plastic glazen*]

Crèche/kindercrèche

Crèche betekent letterlijk: bewaarplaats voor kinderen.
Het veel gehoorde kindercrèche is dus een pleonasme.

Daarentegen/integendeel

Daarentegen drukt een tegenstelling uit.

Integendeel volgt na een ontkennende zin met 'niet', als inleiding van een versterkende tegenstelling zonder ontkenning.

Vb. *Ik blijf liever thuis, mijn vrouw daarentegen wil naar de schouwburg.*
Ik slaap niet goed, integendeel, ik lig uren wakker.

Opm. 1 Het gedeelte na 'integendeel' kan weggelaten worden.

Opm. 2 'integendeel' kan ook dienst doen als antwoord.

Vb. *Amuseer je je?*
Integendeel, ik verveel me.

Dan/als bij een vergrotende trap

We gebruiken 'dan':

- 1) na een vergrotende trap;
- 2) na de woorden anders, ander(e), niemand en niets.

Vb. *Hij is ouder dan ik.*

Niemand anders dan hij heeft het gedaan.

Ik wil geen ander dan jou.

Dit geeft niets dan ellende.

'Als' gebruiken we na een vergelijking in de constructies 'even.....als, zo.....als en 'niet zozeer.....als'.

Vb. *Hij is even oud als ik.*

Niemand zingt dit zo mooi als jij.

Ik voel me niet zozeer door jou als wel door hem beledigd.

Danken/wijten

'Te danken aan' heeft een gunstige betekenis.

'Te wijten aan' heeft een ongunstige betekenis.

Vb. *Dit hoge cijfer heeft hij te danken aan zijn ijver.*

Deze onvoldoende heeft hij te wijten aan zijn luiheid.

'Te danken aan' kan natuurlijk wel ironisch bedoeld zijn.

Vb. *Ik heb dat koutje te danken aan dat leuke uitstapje van gisteren.*

Dat/wat (betrekkelijk voornaamwoord)

Na een onzijdig antecedent krijgen we altijd 'dat'.

Vb. *Het meisje, dat daar loopt, is mijn nichtje.*

Het betrekkelijk voornaamwoord 'wat' gebruiken we in de volgende vier gevallen:

- 1) het antecedent is ingesloten;
Vb. *Wat je zegt, ben je zelf.*
- 2) het antecedent is de hele voorgaande zin;
Vb. *Zij blijft morgen bij mij logeren, wat ik heel leuk vind.*
- 3) het antecedent is een overtreffende trap;
Vb. *Dat is het mooiste wat mij ooit overkomen is.*
- 4) het antecedent is een onbepaald voornaamwoord.
Vb. *Alles wat ik weet, heb ik van een ander.*

Wij constateren, zowel in de geschreven als in de gesproken taal, een toenemend gebruik van 'wat' waar 'dat' hoort te staan. We zijn echter nog lang niet zo ver dat we dit als correct Nederlands kunnen bestempelen.

Deelname/deelneming

Alle woorden die eindigen op -name zijn feitelijk germanismen; het Nederlandse suffix is -ing.

De primaire betekenis van deelneming is tegenwoordig niet meer 'het meedoen', maar 'medeleven betuigen'. Vandaar dat 'deelname' inmiddels een geaccepteerd Nederlands woord is.

Vb. *Zijn deelname/deelneming aan de wedstrijd stond ter discussie.*

Wij betuigden onze deelneming met het overlijden van zijn grootvader.

Denken aan/over/om

Denken aan betekent 'in gedachten roepen/voor het geestesoog halen.'

Denken over betekent ‘zijn gedachten ergens over laten gaan om tot een inzicht te komen.’

Denken om betekent ‘niet vergeten iets te doen’.

Vb. *Ik zat net aan je te denken*

Daar moet ik nog eens goed over denken.

Heb je om je boodschap gedacht?

Dergelijke

Dergelijke is een verkorting van daaraangelijke en kan dus uitsluitend gebruikt worden in een vergelijking.

Als ‘dergelijke’ vervangen kan worden door ‘soortgelijke’ is het op de juiste wijze gebruikt, als het vervangen kan worden door ‘zulke’ niet.

Vb. *Een dergelijke chaos heeft zich trouwens al eerder voorgedaan.*

Dertiger

In: *de dertiger jaren*, is dertiger een germanisme (dreißiger)

Beter Nederlands is: in de jaren dertig (jaren '30)

Desbetreffende

Zie **Betreffende**

Destijds/indertijd

Destijds duidt op een bepaalde tijd in het verleden.

Indertijd duidt op een onbepaalde tijd in het verleden.

Vb. *In de Hongerwinter at men bloembollen; destijds was er bijna geen normaal voedsel meer.*

Je hebt indertijd eens honderd gulden van me geleend; krijg ik die nog terug?

Dezen/dezer/dezes

In **vaste uitdrukkingen** komen van ‘deze’ de vormen ‘dezen, dezer en dezes’ voor.

Vb. *Bij dezen deel ik u mee, dat ..... (= door deze brief)*

In dezen kan nog geen beslissing genomen worden. (= in dit geval)

Een dezer dagen ..... (= binnenkort)

De schrijver dezes..... (= de schrijver van dit stuk)

Doordat/omdat

In de spreektaal lijkt het woord ‘doordat’ niet meer voor te komen. Wie echter een verschil wil aanbrengen tussen reden en oorzaak – en dat komt volgens ons de helderheid ten goede – kan dat doen door een goed gebruik van de voegwoorden ‘omdat’ en ‘doordat’..

Een reden is een mentaal proces: verstand en menselijke wil spelen een rol. In dit geval gebruiken we ‘omdat’.

Een oorzaak is van fysische aard: verstand en menselijke wil spelen geen rol. In dit geval gebruiken we ‘doordat’.

Vb. *Het land liep onder, doordat de dijk door brak.*

Ik blijf thuis, omdat het regent.

Hetzelfde verschil vinden we natuurlijk in alle samenstellingen met *om* en *door*: daardoor, daarom, hierdoor, hierom, waardoor en waarom.

Dubbele ontkenning

In een dubbele ontkenning wordt de tweede ontkenning door de eerste ontkend, waardoor het tegenovergestelde wordt beweerd van wat men bedoelt.

Gemakkelijk herkenbaar zijn de combinaties 'nooit geen' en 'nooit niet'.

Vb. [*Hij heeft nooit geen geld bij zich (= altijd geld)*]
[*Dat heeft hij nooit niet gedaan (= altijd wel)*]

Lastiger wordt het wanneer het werkwoord of het voegwoord een negatieve betekenis heeft, zoals 'voorkomen, verbieden, twijfelen' en 'evenmin'.

Vb. [*We doen ons best te voorkomen, dat hij geen voorzitter wordt.*]
[*Je moet ervoor waken, dat hij je niet gaat overheersen.*]
[*Evenmin als Ajax creëerde Feijenoord, dat toch heel aanvallend speelde, geen kansen.*]

De remedie kan slechts luiden: pas op met negatieve werkwoorden en voegwoorden.

Duur

Er zijn twee veel voorkomende, maar absoluut foute contaminaties met 'duur':

Vb. *Dat kost duur (is duur - kost veel)*
Dat zijn dure prijzen (is duur - hoge prijzen)

Eenmalig

Eenmalig is een germanisme (einmalig).
Beter Nederlands is *uniek* of *eenmaal voorkomend*.

Eerstens/tweedens etc.

Dit zijn ongewenste germanismen (Erstens, etc) voor: *ten eerste, ten tweede, etc.*

Zie ook: **Ten eerste**

Egoïsme/egocentrisme

Egoïsme is het streven naar welzijn ten koste van anderen.
Egocentrisme is de mentaliteit waarbij men alles op zichzelf betreft.
In de praktijk gaat het bij egoïsme meer om stoffelijke en bij egocentrisme meer om geestelijke zaken.

Eigenares/eigenaresse

Vermoedelijk onder invloed van het woord secretaresse is de uitgang -esse ook populair geworden bij het woord eigenaar. Dat vinden wij echter wat al te vrouwelijk. Eigenares is vrouwelijk genoeg.

Eigenlijk/feitelijk

Eigenlijk betekent 'zoals het behoort' en 'volgens het wezen van de zaak'.
Feitelijk betekent 'uit de feiten blijkend'.
Slordige taalgebruikers verwisselen deze woorden nogal eens met elkaar.

Vb. *Hij is eigenlijk/feitelijk maar drie jaar jonger dan ik. (bedoeld is 'feitelijk')*

Ellips

Een ellips is een onvolledige zin die aangevuld kan worden met gegevens van buiten de context.

Veel spreekwoorden, krantenkoppen en reclame-uitingen zijn ellipsen:

Vb. *Oog om oog, tand om tand*
Speurtocht naar epo ten einde

Een ellips kan ook gebruikt worden om spanning te wekken.

Vb. *Weer had ik vergeten de wekker te zetten. Natuurlijk de doodschrik toen ik wakker*

werd! Geen ontbijt. Hollen naar de bus, maar helaas toch te laat.

In andere gevallen zijn elliptische zinnen uitingen van slordigheid of misplaatste vlotheid. Zinnen als:

Vb. *Als bekend, zei de premier .....
Zoals reeds opgemerkt, kwamen we .....*

waarin het hulp- of koppelwerkwoord is weggelaten, kunnen beter vermeden worden.

Enerzijds/anderzijds

Deze woorden kunnen niet onafhankelijk van elkaar worden gebruikt. Het zijn signaalwoorden die aanduiden dat er een tegenstelling bestaat tussen de verbonden zinnen.

Vb. *Tracht men enerzijds de schooljeugd te doordringen van de noodzaak van regelmatig en rustig werken, anderzijds doet de overheid alle mogelijke moeite de school dienstbaar te maken aan allerlei maatschappelijke belangen.*

Enigst(e)

‘Enig’ betekent ‘dat waarvan er maar één is’.

Er bestaat dus geen vergrotende of overtreffende trap van. Het gebruik van ‘enigst’ is dan ook fout.

Vb. *Zij is enig kind.
Dit is de enige oplossing.*

Evengoed/ even goed

‘Evengoed’ betekent ‘evenzeer’ of ‘in dezelfde mate’.

‘Even goed’ betekent ‘net zo correct/knap als’.

Vb. *Jij hebt evengoed schuld.
Jouw antwoord is even goed als het zijne.*

Extravert/extrovert

Analoog aan ‘introvert’ horen wij steeds vaker – ook klassiek geschoolden – het woord extrovert gebruiken. Dat moet natuurlijk extravert zijn, dat naar buiten gekeerd betekent, het tegenovergestelde van introvert.

Vb. *Haar extraverte karakter bracht haar geregeld in moeilijkheden.*

Feit

Een ‘feit’ is een zekerheid, iets wat vaststaat. Het woord lijkt mi of meer een paspartout geworden, waardoor het op de vreemdste plaatsen opduikt.

Vb. *[Dat hangt af van het feit, hoeveel je verdient.] (bedoeld is ‘de vraag’)
[Ik verbaas me over het feit, dat hij er niet is.] (omslachtig; beter is: erover)*

Functioneren/fungeren

Functioneren betekent ‘werken, de taak verrichten’.

Fungeren betekent ‘dienst doen als’.

Vb. *De claviger fungeert zo af en toe als elektricien; hij zorgt ervoor, dat het licht goed functioneert.*

Gaarne/graag, enz.

De woorden ‘gaarne, graag, liefst, enz. dienen in de lijdende vorm vermeden te worden. In de zin

Vb. [*De artikelen worden gaarne door ons verstrekt*],

staat dat de artikelen het prettig te vinden door ons verstrekt te worden. Veel beter is het hier de bedrijvende vorm te gebruiken.

Vb. *Wij verstrekken u deze artikelen gaarne.*

Gallicisme

Gallicismen zijn woorden of uitdrukkingen die gevormd zijn naar Frans voorbeeld en die in vorm of betekenis afwijken van het Nederlands.

Zie: **Barbarismen**

Gebeuren

Het zelfstandige naamwoord 'gebeuren' is een germanisme (das Geschehen) dat maar beter vervangen kan worden door 'gebeurtenis(sen)' of 'het gebeurde'.

Samenstellingen met 'gebeuren' zijn inmiddels zulke halfzachte passe-partouts, dat die ook beter vermeden kunnen worden.

Vb. *Het gebeuren op het toneel.* *Beter is: de gebeurtenissen op het toneel.*
Het kerstgebeuren *Beter is: de gebeurtenissen rond Kerstmis, of Kerstmis.*
Het oorlogsgebeuren *Beter is: de oorlogshandelingen*

Geëigend

Geëigend is een germanisme (geeignet).

Het woord komt vooral vaak voor in de verbinding 'met de daartoe geëigende middelen'.

Beter Nederlands is: *geschikt, gepast, doeltreffend.*

Geen enkele

Geen enkele betekent 'zelfs niet één meer'.

De woordgroep kan dus alleen gebruikt worden in combinatie met telbare zelfstandige naamwoorden.

Fout zijn dus constructies als:

Vb. [*Ik heb er geen enkele behoefte aan.*]
[*Ik heb er geen enkel vertrouwen in.*]

Wie wil versterken doet er goed aan 'volstrekt' of 'absoluut' te gebruiken.

Gehad

Dit woord komt nogal eens voor in de betekenis 'gekregen'. Wij vinden een zin als:

Vb. [*Van wie heb je dat gehad?*],

niet direct een stijlbloempje. Onze voorkeur gaat dan ook uit naar 'gekregen'.

Vb. *Van wie heb je dat gekregen?*

Gelijk

'Gelijk' wordt vaak gebruikt als synoniem van 'meteen' of 'onmiddellijk'. Daarbij wordt het temporele element "tegelijkertijd" over het hoofd gezien. Wij zien dan ook liever:

Vb. *Ik zal het meteen/onmiddellijk even doen.*

Geregeld/regelmatig

'Geregeld' betekent 'telkens weer, herhaaldelijk'.

'Regelmatig' betekent 'met gelijke tussenpozen of -ruimten'

Vb. *De bomen stonden op regelmatige afstanden langs de weg.*

Er ontstaan hierdoor geregeld conflicten.

Germanisme

Germanismen zijn woorden of uitdrukkingen die gevormd zijn naar Duits voorbeeld, maar die afwijken van het Nederlands.

Zie: **Barbarismen**

Gerust/rustig

'Gerust' betekent 'zonder vrees voor onheil of zelfverwijt'.

'Rustig' betekent 'rust genietend, kalm'.

Vb. *Je kunt dit gerust van mij aannemen.*

Hij ging rustig de kamer uit.

Wie *gerust* is, hoeft trouwens helemaal niet *rustig* te zijn.

Vb. *Toen de brand geblust was, gingen de kinderen opgewonden, maar toch gerust naar bed.*

Geslacht

Zelfstandige naamwoorden kunnen in het Nederlands mannelijk, vrouwelijk of onzijdig zijn. Kennis van het woordgeslacht is onontbeerlijk om op de juiste wijze te kunnen verwijzen.

Onzijdige zelfstandige naamwoorden zijn het gemakkelijkst te herkennen: zij krijgen het lidwoord 'het'.

Mannelijke en vrouwelijke zelfstandige naamwoorden krijgen beide het lidwoord 'de'.

Om te weten of een woord mannelijk of vrouwelijk is, kan de volgende regel gehanteerd worden:

Concrete 'de-woorden' zijn meestal mannelijk.

Abstracte 'de-woorden' zijn meestal vrouwelijk.

Er bestaan echter nogal wat uitzonderingen op deze regel. Daarom geven we ook de volgende regel:

Alle 'de-woorden' zijn mannelijk, tenzij ze de volgende uitgangen hebben:

-heid	(<i>boosheid</i>)
-nis	(<i>droefenis</i>)
-ing	(<i>regeling</i>)
-schap	(<i>blijdschap</i>)
-de/-te	(<i>vreugde/diepte</i>)
-ij	(<i>spotternij</i>)
-ie	(<i>politie</i>)
-teit	(<i>kwaliteit</i>)
-dom	(<i>rijkdom</i>)
-st	(<i>kunst</i>)
-tuur	(<i>cultuur</i>)
-theek	(<i>discotheek</i>)

Zie ook: **Verwijzing**

Gewoon

'Gewoon' is zowel in de spreek- als de schrijftaal vaak een hinderlijk cliché. Het woord betekent: gebruikelijk, alledaags of gewend aan. De functie is duidelijk in zinnen als:

Vb. *Hij heeft zijn gewone kleren aan.*
Hij is niet gewoon dat te doen.

Dit in tegenstelling tot een zin als:

Vb. *Ik zou dat gewoon niet doen.*

Het lijkt ons dan ook het beste het gebruik van 'gewoon' te beperken tot die gevallen waarin het woord een betekenis heeft.

Hand- + voltooid deelwoord

Samenkoppelingen als 'handgeschilderd' en 'handgeschreven' zijn germanismen. Beter Nederlands is: *met de hand geschreven*.

Zie ook: **Zelfstandig Naamwoord + Voltooid deelwoord**

Hardmaken

Dit is een niet erg gelukkig neologisme, waarvan de herkomst ons onbekend is. Beter Nederlands is 'bewijzen'.

Vb. *Dat zul je moeten bewijzen i.p.v. dat moet je hard maken.*

Hartcardiogram

Een cardiogram is een grafische voorstelling van de werking van het hart. Hartcardiogram is dus een pleonasme.

Heel

In de betekenis van 'zeer' of 'bijzonder' krijgt het bijwoord (er is ook een bijvoeglijk naamwoord 'heel') geen buigings-e.

In de woordgroep '*een hele leuke jongen*' is 'hele' (door de verbuiging) een bijvoeglijk naamwoord. Van de jongen wordt dus gezegd, dat hij leuk en intact is. Bedoeld zal wel zijn dat de jongen heel erg leuk is. De woordgroep moet dus luiden:

Vb. *een heel leuke jongen*

Hetzelfde geldt voor andere versterkende woorden als: erg, zeer, etc.

Heftig/hevig

'Heftig' betekent driftig, onstuimig en drukt een gemoedstoestand uit.

'Hevig' betekent krachtig, zich sterk uitend.

Vb. *Hij sprak op hevige toon, met heftige gebaren.*

Hen/hun/ze

'Hen' schrijven we:

1) als het een lijdend voorwerp is

2) als het een meewerkend voorwerp is dat met een voorzetsel begint

'Hun' schrijven we als het een meewerkend voorwerp is zonder voorzetsel

'Ze' kunnen we in alle gevallen schrijven, maar bij voorkeur niet als er personen mee aangeduid worden.

Vb. *Ik geef het aan hen.*

Ik heb hen gezien

Ik gaf hun het boek.

Herhalen

'Herhalen' betekent 'nog eens doen'. Het vooral in klaslokalen veel gehoorde: *Wilt u dat nog eens herhalen?* is dus een contaminatie van 'nog eens zeggen' en 'herhalen'. Wanneer er op een recept staat dat de handeling *drie maal herhaald* moet worden, moet de handeling dus *vier maal verricht* worden.

Min of meer hetzelfde geldt voor de andere werkwoorden die met her- beginnen: het element 'nog eens' zit daar sterk in opgesloten.

Hoe .... hoe/des te

Deze twee voegwoordgroepen hebben dezelfde functie – ze geven een verhouding aan – maar hebben een van elkaar afwijkende zinsbouw tot gevolg.

In de constructie 'Hoe ... hoe' volgt na het tweede hoe de rechte woordvolgorde.

In de constructie 'Hoe ... des te' volgt na 'te' een inversie.

Vb. *Hoe slechter het weer werd, hoe ongeruster mijn ouders werden.*

Hoe slechter het weer werd, des te ongeruster werden mijn ouders.

Hoelang/hoe lang

'Hoelang' betekent: hoeveel tijd?

'Hoe lang' betekent: welke lengte?

Hoewel/terwijl

Beide woorden geven min of meer een tegenstelling aan, maar:

'terwijl' drukt een gelijktijdigheid uit en

'hoewel' drukt een toegeving uit.

In de dagelijkse spreektaal horen we nogal eens 'terwijl' waar 'hoewel' bedoeld is. In schrijftaal kan dat gebruik beter vermeden worden.

Vb. *Hij gaf het juiste antwoord, hoewel hij de vraag niet eens goed begrepen had.*

Jij hebt lekker in de zon gezeten, terwijl ik de hele dag hard gewerkt heb.

Hoogstens

Dit woord is een inmiddels algemeen geaccepteerd germanisme. De puristen onder ons kunnen beter 'ten hoogste' gebruiken.

Huisvesting

Dit zelfstandig naamwoord is afgeleid van het werkwoord 'huisvesten'.

Onder invloed van het werkwoord 'vestigen' is de contaminatie 'huisvestiging' ontstaan. Vooral in samenstellingen als 'huisvestigingsbeleid' komt deze foutieve woordvorm geregeld voor.

Hulp

Zie: **Behulp**

Iemand/iets als substantief

Het gebruik van 'iemand' en 'iets' als zelfstandig naamwoord verdient onzes inziens zeker geen aanbeveling. Zinnen als:

Vb. [*Dat vind ik een vreemd iets*] en

[*Dat vraag je toch niet aan een totaal onbekend iemand*],

zijn niet alleen lelijk, ze zijn ook omslachtig geformuleerd. Veel beter is:

Vb. *Dat vind ik vreemd, of dat vind ik iets vreemds.*

Dat vraag je toch niet aan een totaal onbekende.

Indertijd

Zie: **Destijds**

Inschatten

Inschatten is een overbodig, maar inmiddels bij de gemiddelde taalgebruiker wel heel populair, germanisme (einschätzen).

Het is beter 'schatten' of 'taxeren' te gebruiken.

Integendeel

Zie: **Daarentegen**

Inversie

Inversie betekent omkering. In de taalkunde spreken we van inversie wanneer in een hoofdzin het onderwerp achter de persoonsvorm staat. In versie komt voor:

a) in vragende zinnen

Vb. *Ga je mee?*

b) wanneer een ander zinsdeel dan het onderwerp de zin opent

Vb. *Morgen gaan we weg.*

b) als een voorwerp of bepaling die de zin opent ook betrekking heeft op het tweede deel van een samengestelde zin met nevenschikkend verband (ook als dit zinsdeel niet herhaald wordt)

Vb. *Eindelijk was de motor gerepareerd en kon ik mijn reis voortzetten.*

Zie voor foutieve inversie ook: **Samentrekking**

Irriteren/zich irriteren

Irriteren betekent prikkelen, zich ergeren of boos maken. Het wederkerende werkwoord 'zich irriteren' bestaat niet, het is een contaminatie van irriteren en zich ergeren.

Vb. *Zij irriteert mij met haar gezeur.*

Zij ergert zich aan zijn gezeur.

Fout is dus: [*Ik irriteer me aan zijn gezeur.*]

-jarig

Het achtervoegsel (suffix) -jarig geeft aan: zoveel jaren als ervóór genoemd zijn.

Vb. *een vijfjarig verblijf in het buitenland*

Dat er niet altijd een bepaald hoofdtelwoord voor -jarig hoeft te staan, blijkt uit:

Vb. *een veeljarige verbintenis*

Fout gaat het wanneer het zelfstandig naamwoord achter -jarig iets uitdrukt dat in strijd is met een tijdsverloop.

Vb. [*Een vijftwintigjarig jubileum*]

Een jubileum zelf duurt geen 25 jaar, het is slechts het feest ter viering van het tiende, vijftwintigste, enz. jaar van het bestaan van een instelling, dienstverband o.i.d.

Beter is dus:

Vb. *Het jubileum ter viering van zijn vijftienvijftigjarig dienstverband*

Kan/kunt

Vb. *Kan u me die pen even aangeven?*
Kunt u me die pen even aangeven?

Sommige taalgebruikers menen dat het eerste voorbeeld incorrect Nederlands is. Dat is onjuist. Er is geen grammaticaal bezwaar tegen de vervoeging 'kan u'. Wel is het zo, dat het tweede voorbeeld – in ieder geval in schrijftaal – onze voorkeur geniet.

Kennen/kunnen

Ongetwijfeld ten overvloede, maar ter wille van de volledigheid kunnen we deze twee werkwoorden niet weglaten.

Kennen (kende, gekend) betekent kennis bezitten van.

Kunnen (kon, gekund) betekent in staat zijn of mogelijk zijn.

Vb. *Ik ken een beetje Italiaans, zodat ik het wel kan lezen, maar niet spreken.*

Klaarblijkelijk

Zie: **Blijkbaar**

Kortsluiten

'Kortsluiten' betekent kortsluiting veroorzaken, d.w.z. dat door een foutieve verbinding de stroomsnelheid zo groot wordt, dat de stoppen doorslaan, of dat er brand uitbreekt.

In het vergadercircuit heeft 'kortsluiten' de afgelopen jaren de betekenis 'snel contact leggen' of 'op elkaar afstemmen' gekregen.

Wat ons betreft, is een zin als:

Vb. [*Dat moet ik nog even met hem kortsluiten.*]

volstreekte wartaal.

Kosten

Kosten betekent 'voor een zekere prijs verkocht worden'.

Het vaak gehoorde '*Het kost duur*', is een contaminatie van:

Vb: *Het is duur* en
Het kost veel.

Kroon

De beeldspraak 'de kroon spannen' betekent oorspronkelijk 'uitmunten'. Het is daarom beter deze uitdrukking alleen te gebruiken wanneer er iets positiefs aangegeven moet worden.

Vb. *Brugge spant de kroon wat stedenschoon betreft.*

Voor een steeds grotere groep taalgebruikers is de betekenis verschoven naar 'de andere(n) overtreffen'. Voor hen is de volgende zin correct Nederlands.

Vb. [*Amsterdam spant de kroon wat de criminaliteit betreft.*]

Wie aanmerkingen op zijn/haar stijl wil voorkomen, kan 'de kroon spannen' het beste alleen in de eerste betekenis gebruiken.

Landen en steden

Het geslacht van landen en steden is onzijdig.

Vb. *Het Nederland van voor de Tweede Wereldoorlog bestaat niet meer.*

Het bezittelijk voornaamwoord is dus 'zijn'.

Vb. *Rotterdam is met zijn moderne architectuur uniek in Nederland.*

Langjarig/jarenlang

Dit woord is misschien gevormd naar analogie van 'veeljarig' en 'eenjarig'. Wellicht is het een germanisme (langjährig). Hoe het ook zij, het woord voorziet niet in een behoefte en is dus ongewenst.

Een langjarig verblijf in het buitenland betekent niet een verblijf dat een lang jaar (een schrikkeljaar zeker) heeft geduurd. Beter is het te spreken van *een jarenlang verblijf*.

Zie ook: -jarig

Latinisme

Latinismen zijn woorden of uitdrukkingen die gevormd zijn naar latijns voorbeeld en die in vorm of betekenis afwijken van het Nederlands.

Zie: Barbarismen

Leggen/liggen

Net als kunnen/kennen zijn dit signaalwoorden. Wie ze met elkaar verwart, krijgt al snel het verwijt zijn taal niet te beheersen.

Leggen – legde – gelegd, geeft een beweging (handeling) aan;

Liggen – lag – gelegen, duidt een rust aan.

Liggen wordt ook wel gebruikt in de betekenis van zijn/staan.

Vb. *Zo eenvoudig ligt dat niet.*

Levensgroot

'Levensgroot' betekent letterlijk overeenkomend met de ware grootte.

Vb. *Op dat portret stond zij levensgroot afgebeeld.*

In min of meer figuurlijke zin wordt 'levensgroot' vaak gebruikt in de betekenis van zeer groot.

Vb. *Dat is een levensgrote vergissing.*

Door het ontbreken van het concrete vergelijkingsselement heeft dit niet onze voorkeur.

Lijdende vorm

Teksten waarin veelvuldig gebruik wordt gemaakt van de lijdende vorm, vindt men vaak taai, vaag en onpersoonlijk. Het is daarom beter de lijdende vorm alleen gemotiveerd te gebruiken.

Goede argumenten om de lijdende vorm te gebruiken zijn:

a) Het onderwerp uit de bedrijvende zin is niet bekend.

Vb. *In het huis hiernaast is vannacht ingebroken.*

b) Het onderwerp uit de bedrijvende zin is niet van belang.

Vb. *De brug wordt morgen voor het publiek opengesteld.*

c) Het onderwerp uit de bedrijvende zin 'moet' verdoezeld worden.

Vb. *De salarissen worden met 10 % verlaagd.*

d) Het lijdend voorwerp uit de bedrijvende zin moet meer nadruk krijgen.

Vb. *Dit voorstel wordt door de oppositie afgekeurd.*

e) Een reeks zinnen met 'men' als onderwerp moet doorbroken worden.

Het gebruik van de lijdende vorm zonder dat daar een bedoeling achter zit, keuren wij af.

Luchtgekoeld

'Luchtgekoeld' is een germanisme (luftgekühlt).

Zie ook: **Zelfstandig naamwoord + voltooid deelwoord**

Luxe/luxueus

'Luxe' is een zelfstandig naamwoord. Het komt vaak voor als eerste lid van een samenstelling

Vb. *luxeartikelen, luxeverpakking*

Hierdoor heeft het woord het karakter van een bijvoeglijk naamwoord, waardoor combinaties als [*een luxe doos bonbons*] zijn ontstaan. Ze zijn inmiddels zo ingeburgerd dat wij er geen bezwaar meer tegen maken.

Dat doen we nog wel wanneer 'luxe' gebruikt wordt als bijwoord of als naamwoordelijk deel van het gezegde.

Vb. [*Dat appartement was werkelijk veel te luxe ingericht.*]
[*De inrichting van dat gebouw is wel heel erg luxe.*]

In deze gevallen is 'luxueus' verplicht.

Maatgevend

'Maatgevend' is een germanisme (massgebend). Beter Nederlands is toonaangevend of gezaghebbend.

-man

Het meervoud van woorden op -man die een beroep aanduiden eindigt op -lieden of -lui ('hogere' beroepen alleen -lieden). Dit geldt eveneens, hoewel ze geen beroep noemen voor de meervoudsvormen 'jongelieden' en 'landlieden'.

Vb. *timmerman – timmerlieden - timmerlui*
staatsman - staatslieden

Mankeren

'Mankeren' is een onpersoonlijk werkwoord. Het onderwerp bij 'mankeren' mag dus geen persoon zijn. Vandaar dat een zin als:

Vb. [*Ik mankeer niets.*]

onjuist Nederlands is. De juiste formulering luidt:

Vb. [*Mij mankeert niets.*]

Materiaal/materieel

Deze nauw aan elkaar verwante woorden hebben een verschillende betekenis.

'Materiaal' betekent 'grondstoffen' (het wordt verbruikt);

'materieel' betekent 'gereedschappen of werktuigen' (het wordt gebruikt).

Materieel kan ook als bijvoeglijk naamwoord voorkomen in de betekenis 'stoffelijk'.

Vb. *De materiële schade viel mee.*

Meerdere

Gebruikt als telwoord is 'meerdere' een germanisme (mehrere). Omdat het Nederlands het zelfstandig naamwoord 'meerdere' al kent, prefereren wij 'verscheidene' of 'een aantal'.

Vb. *Hij is mijn meerdere in rang.*

Ik heb hem verscheidene malen gewaarschuwd.

Meerkosten

'Meerkosten' is een in de handel ingeburgerde *germanisme* (Mehrkosten) voor 'extra kosten'.

Meest

In de overtreffende trap mag 'meest' alleen gebruikt worden als de normale vorming problemen geeft met de uitspraak.

We schrijven dus niet [*met de gepastste eerbied*], maar '*met de meest gepaste eerbied*'.

Er is geen enkele aanleiding te spreken van [*de meest vreemde, de meest makkelijke, etc*].

Memoreren/memoriseren

'Memoreren' betekent 'in herinnering brengen' of 'vermelden'.

'Memoriseren' betekent 'uit het hoofd leren'.

Mens de/het

'De mens' is het met verstand begaafde wezen.

'Het mens' is altijd een vrouw. Uit het gebruik spreekt medelijden of irritatie.

Vb. *Geef dat arme mens ook eens iets.*

Dat mens van hiernaast begint me behoorlijk te vervelen.

Een veel gemaakte fout is, dat het betrekkelijk voornaamwoord 'dat' gebruikt wordt waar 'die' zou moeten staan.

Vb. [*Ik ken geen mens, dat tot zulke wreedheden in staat is.*]

Metathesis

Metathesis betekent letteromzetting. Het is het verschijnsel dat een letter binnen een woord 'verhuist'.

Vb. *gort - grutjes*

vers - fris

drie - derde

wesp - [wesp]

Middels

'Middels' is een niet zo gewenst germanisme voor 'door middel van'.

Minst

Het Nederlands kent twee vaste uitdrukkingen met 'minst' die veel op elkaar lijken, maar een volstrekt tegenovergestelde betekenis hebben. Het gaat om:

a) **niet het minst**, dat 'niet in de laatste plaats' of 'vooral' betekent en;

b) **niet in het minst**, dat 'helemaal niet' betekent.

Er is dus een wereld van verschil tussen:

Vb. *Ik houd niet in het minst van je* en
Ik houd niet het minst van je.

Missen

'Missen' in de betekenis van ontbreken is een overgankelijk werkwoord, het moet dus een lijdend voorwerp bij zich hebben. Vandaar dat een zin als:

[*Op dit rapport mist een cijfer*],

onjuist is. 'Missen' moet hier vervangen worden door 'ontbreken'.
De fout is wellicht ontstaan onder invloed van het Engels (There are missing pages).

Moraal/moreel

De 'moraal' betekent de 'wijze les'.

Het 'moreel' is de 'zedelijke kracht.'

In de wielersport is men sinds jaar en dag gewoon 'moraal' te zeggen waar men 'moreel' bedoelt. Dit gebruik is deels doorgedrongen in de standaardtaal, zodat je zinnen kunt horen als:

Vb. [*Zo'n snelle achterstand is slecht voor de moraal.*]

Wat ons betreft, staat hier onzin.

Naamwoordstijl

We spreken van 'naamwoordstijl' wanneer in een tekst veel zelfstandige naamwoorden staan die net zo goed vervangen kunnen worden door werkwoorden.

Vb. *Onze doelstelling is het behoud en herstel van de natuur.*
Wij stellen ons als doel de natuur te behouden en te herstellen.

Het gebruik van werkwoorden in plaats van zelfstandige naamwoorden maakt de tekst over het algemeen concreter en levendiger.

Naar (..... toe)

Sinds het midden van de jaren '90 is er de tendens het voorzetsel 'naar' – al dan niet gevolgd door 'toe' – te gebruiken waar eigenlijk andere voorzetsels horen te staan.

Vb. [*Dat kun je niet uitleggen naar de bevolking (toe).*]
[*De school beschouwt dit als een verplichting naar de leerlingen.*]
[*De opvoeding naar de kinderen toe laat te wensen over.*]

Naar de oorzaak van deze collectieve taalzwakte kunnen we slechts gissen. Misschien probeert men op deze wijze het communicatieve element te benadrukken. Voor de lezers van het blad 'Onze Taal' was dit gebruik van aan in 1999 de grootste taalergernis. Wij sluiten ons daarbij aan.

Nachecken

'Nachecken' is een contaminatie van 'nakijken/nagaan/natrekken' en 'checken'.

-name

Alle woorden met het suffix -name zijn feitelijk germanismen

Zie ook: **Deelname**

Name

'Met name' betekent letterlijk bij de naam noemen.

Vb. *Een aantal leerlingen heeft zich slecht gedragen, met name Henk en Wim waren*

erg vervelend.

‘Met name ‘ wordt ook wel gebruikt in de betekenis ‘vooral’. Dit gebruik wordt door ons afgekeurd.

Vb. [*Met name wanneer het regent, valt dit verschijnsel waar te nemen.*]

Namen van landen en steden

Zie: **Landen en steden**

Namens

Niet het minst/niet in het minst

Zie: **Minst**

Nieuwkomer

‘Nieuwkomer’ is een anglicisme (newcomer). Beter Nederlands is ‘nieuweling’.

Nooit ofte nimmer

‘Ofte’ is een oude vorm van het nevenschikkend voegwoord ‘of’ en wordt dus als één woord geschreven.

Nota nemen van/notitie nemen van

‘Nota nemen van’ betekent ‘grondig aandacht schenken aan’.

‘Notitie nemen van’ betekent vluchtig aandacht schenken aan’. Deze woordgroep wordt meestal gecombineerd met een ontkenning.

Vb. *U gelieve van het volgende (goede) nota te nemen.*

Ik zou er maar geen notitie van nemen.

Ofwel

‘Ofwel’ is nadrukkelijker dan ‘of’

Vb. *Zij heeft nooit tijd: ofwel zij moet studeren, ofwel zij moet familie bezoeken.*

Noot: na ‘ofwel’ volgt geen inversie.

Ogenschijnlijk

Zie: **Blijkbaar**

Om

Over het juiste gebruik van ‘om’ zijn heel wat discussies gevoerd. De meningen zijn desondanks nog steeds sterk verdeeld. Wij hanteren de volgende regels:

‘Om’ is toegestaan:

1) als het een doel aanduidt (het is dan vervangbaar door ‘teneinde’);

Vb. *Hij doet dat om mij te pesten.*

2) na ‘genoeg’ .....gevolgd door ‘te’.

Vb. *Zij is wijs genoeg om dat te beseffen.*

‘Om’ is niet toegestaan:

1) aan het begin van een onderwerpszin;

Vb. [*Het is leuk om je weer eens te zien.*]

2) aan het begin van een voorwerpszin

Vb. [*Ik raad u aan om hem even op te zoeken.*]

‘Om’ is overbodig en dus ongewenst als verbinding tussen een zelfstandig naamwoord en een beknopte bijzin.

Vb. [*Hij had het plan om naar Amerika te gaan.*]

Omdat

Zie: **Doordat**

Omhaal van woorden

Er zijn sprekers en schrijvers die het zoeken in de kwantiteit in plaats van de kwaliteit. Het gevaar daarvan is dat de tekst nodeloos ingewikkeld en lastig te lezen wordt.

Kijk maar eens naar de volgende tekst.

Vb. [*Een woonwagencentrum is beperkt in omvang en de ruimtelijke consequenties van een dergelijk centrum zijn betrekkelijk gering. Die omstandigheid heeft tot gevolg dat een woonwagencentrum in het kader van het streekplan in het algemeen, niet te beschouwen is als een structureel element in die zin dat de plaatsbepaling van een dergelijk centrum in het streekplan zodanig bepalend is voor de inhoud van het streekplan dat wijziging repercussies met zich meebrengt voor de samenhang van het streekplan in zijn totaliteit. Dit houdt in, dat Gedeputeerde Staten bij hun goedkeuringsbeleid van bestemmingsplannen in zekere zin zich vrijblijvend kunnen opstellen tegenover in het streekplan vermelde plaatsaanduidingen ten behoeve van woonwagenterreinen.*]

Verbeterd, dus zonder omhaal van woorden, luidt de tekst:

Vb. *Een woonwagencentrum is klein. Daarom heeft de plaats van een woonwagencentrum geen invloed op het streekplan. Gedeputeerde Staten hoeven hiermee dus geen rekening te houden bij het goedkeuren van bestemmingsplannen.*

Ondanks

‘Ondanks’ is een voorzetsel en moet dus voor een zelfstandig naamwoord staan.

Vb. *Ondanks mijn waarschuwing sprong hij in de snelstromende rivier.*

Gecombineerd met ‘dat’ komen we het wel tegen als voegwoord’

Vb. [*Ondanks dat ik hem waarschuwde, sprong hij toch.*]

Dit gebruik keuren wij af. Beter is hier: ‘ofschoon’ of ‘hoewel’.

Onterecht/ten onrechte

‘Terecht’ betekent ‘met recht, met reden’. De ontkenning ervan is niet [onterecht], maar ‘ten onrechte’.

Doordat ‘onterecht’ wel en ‘ten onrechte’ niet attributief gebruikt kan worden, lijkt er toch wel bestaansrecht voor ‘onterecht’ te zijn.

Wees er echter op bedacht dat strenge stilisten ‘onterecht’ kunnen afkeuren.

Oorzaak/reden

Zie: **Doordat**

Opdelen

‘Opdelen’ is een germanisme (aufteilen). Beter Nederlands is ‘verdelen’.

Opsomming na een kopzin

Een opsomming wordt meestal voorafgegaan door een aankondigende zin. Als deze aankondigende zin grammaticaal aansluit bij de opsomming spreken we van een kopzin.

Vb. *We spreken af, dat we:*

- *op tijd in de les zijn;*
- *altijd onze boeken bij ons hebben;*
- *opdrachten op de vastgestelde tijdstippen af hebben.*

De opsomming wordt verbonden door een puntkomma. De opsommingstekens kunnen vervangen worden een cijfer of een letter.

Een veelgemaakte fout is, dat de grammaticale aansluiting met de kopzin niet meer klopt.

Vb. *We spreken af, dat we:*

- *op tijd in de les zijn;*
- [*we altijd onze boeken bij ons hebben*];
- [*opdrachten moeten op de vastgestelde tijdstippen af zijn.*]

Ophoesten

Minder fijngevoelige types gebruiken dit woord nogal eens figuurlijk in de betekenis produceren of presenteren.

Vb. [*We zullen binnenkort flink wat gegevens moeten ophoesten.*]

Wij kunnen ons een minder onsmakelijke beeldspraak voorstellen.

Opstarten

‘Opstarten’ is een anglicisme (to start up). Beter Nederlands is ‘starten, in werking stellen of aanzetten’.

Optimaal

‘Optimaal’ is een absoluut begrip; het betekent ‘best, hoogst, gunstigst’. Naar de betekenis is het dus een overtreffende trap.

Een uitspraak als:

Vb. [*zo optimaal mogelijk*]

is dan ook ronduit belachelijk.

Overleggen

‘Overleggen’ heeft naar zijn twee betekenissen verschillende vervoegingen:

- 1) beraadslagen: overleggen - overlegde - overlegd;
- 2) laten zien: overleggen - legde over - overgelegd.

Vb. *Je moet die kwestie eerst met mij overleggen*

U dient die stukken voor 31 december over te leggen.

Overnieuw

‘Overnieuw’ is een contaminatie van ‘over’ en ‘opnieuw’.

Overtreffende trap

De overtreffende trap van woorden op –isch en –st wordt gevormd met meest, omdat er anders uitspraakproblemen ontstaan.

Zie ook: **Meest**

Passe-partout

Met deze term duiden we woorden aan die door een zeer ruime en daardoor vage betekenis in alle mogelijke gevallen kunnen worden gebruikt.

Kijk maar eens naar het werkwoord 'meemaken'.

Vb. *Ik heb gisteren een prachtig feest meegemaakt.*

Die kinderen hebben alle mogelijke ellende meegemaakt.

Hoe meer men heeft meegemaakt, des te voorzichtiger oordeelt men.

Zo iets gek heb ik nog nooit meegemaakt.

Thuis is het een stille jongen, maar je moet hem op school eens meemaken.

Wie zich iets meer moeite getroost, komt gemakkelijk op scherpere formuleringen.

Per se

'Per se' betekent 'absoluut' of 'met alle geweld'. Het komt uit het Latijn en heeft dus geen accent.

Persoonlijk

Dit woord wordt nogal eens ten onrechte gebruikt. In de volgende gevallen is het juist:

1) als het betekent 'in eigen persoon'

Vb. *Je moet het persoonlijk aanvragen, een ander kan het niet doen.*

2) bij rechtstreeks contact

Vb. *Ik ken de schrijver persoonlijk, niet allen uit zijn boeken.*

3) wanneer de tegenstelling privé – functie een rol speelt

Vb. *Persoonlijk heb ik er geen bezwaar tegen, maar als docent moet ik het afkeuren.*

In alle andere gevallen is het gebruik overbodig.

Vb. *[Ik heb het persoonlijk gezien]*

[De burgemeester was persoonlijk aanwezig]

Wie enige nadruk wil geven, kan beter 'zelf' gebruiken.

Planmatig

'Planmatig' is een germanisme (planmässig). Beter Nederlands is 'volgens plan' of 'stelselmatig'.

Plegen

Er zijn twee werkwoorden plegen:

1) plegen - pleegde - gepleegd: iets verbodens doen (moord, inbraak, etc)

2) plegen - placht - geen vdw: gewoon zijn

Vb. *Zo plachten wij dat te doen.*

Pleonasme

Een pleonasme bestaat uit een zelfstandigheid met een overbodige bepaling. De bepaling is overbodig, doordat wat erin uitgedrukt wordt, al opgesloten ligt in de zelfstandigheid.

In sommige gevallen dient het pleonasme om een bepaald effect te bereiken. Dan is er geen sprake van een stijlfout. In alle andere gevallen wel.

We geven wat voorbeelden van foute pleonasmen.

- Vb. [*De weinige aanwezige bezoekers waren zeer tevreden over de voorstelling.*]
[*De oude grijsaard probeerde een ronde cirkel te tekenen.*]
[*De passerende voorbijgangers keken hem allen na.*]

Plotsklaps

'Plotsklaps' is een grappig bedoelde contaminatie van 'plotseling' en 'eensklaps'.

Poolshoogte nemen

Oorspronkelijk betekende deze woordgroep 'de geografische plaats van het schip bepalen'. Later werd het 'onderzoek doen naar de stand van zaken'. Tot onze verbazing horen en zien wij steeds vaker [poolshoogte nemen]. Onzin natuurlijk.

Procédé/procedure

'Procédé' betekent 'werkwijze'.
'Procedure' betekent 'gang van zaken'

- Vb. *Volgens welk procédé zijn deze bonbons bereid?*
Welke procedure moet ik volgen om mijn recht te krijgen?

Procent

'Procent' wordt ongeacht het getal dat ervoor staat, als een enkelvoud gezien. Als het de kern van het onderwerp is, volgt er dus een enkelvoudige persoonsvorm.

- Vb. *Tien procent van de werknemers moest ontslagen worden.*

Rail

Het meervoud is rails. De ook vaak gehoorde vorm [railzen] is een ongewenst stapelmeervoud.

Realiseren

In de betekenis 'maken' of 'verwerklijken' is 'realiseren' een afkeurenswaardig anglicisme, waar vooral bouwbedrijven zich nogal eens aan bezondigen.

- Vb. [*Heienmaar realiseert hier 35 gestapelde stadsvilla's en 2 penthouses.*]

Recentelijk

'Recentelijk' is een anglicisme (recently) voor 'onlangs', 'kortgeleden', of 'recent'.

Rede/reden

'Rede' heeft twee betekenissen:

- 1) redevoering, toespraak
- 2) gezond verstand (met de bijvoeglijke naamwoorden 'redelijk' en 'onredelijk')

- Vb. *Hij was zo boos, dat men hem slechts met moeite tot rede kon brengen.*

'Reden' betekent 'motief' of 'argument'

- Vb. *Ik zie geen reden haar niet te vertrouwen.*

Regel (als/in de)

'Als regel' betekent 'met de kracht van een regel'.

- Vb. *Als regel geldt dat iedereen om 12 uur in het hotel is,*

'In de regel' betekent 'gewoonlijk' of 'meestal'.

- Vb. *In de regel heeft hij het bij het juiste eind.*

Regelmatig

Zie: **Geregeld**

Represaillemaatregelen

Dit woord is een contaminatie ‘represailles’ en ‘vergeldingsmaatregelen’.

Richting

Degenen die allerlei voorzetsel geregeld vervangen door naar ...(toe), hebben er, wellicht voor de variatie, ook een handje van hiervoor ‘richting’ te gebruiken. Dit leidt tot kromme zinnen als:

Vb. [*Ik zou richting de ouders willen opmerken, dat ...*]

Zeer storend.

Rustig

Zie: **Gerust**

Samen met

‘Samen met’ is een contaminatie.

Vb. [*Hij heeft samen met zijn broer een dierenwinkel.*]

Verbeterd:

Vb. *Hij heeft met zijn broer een dierenwinkel.
Zijn broer en hij hebben samen een dierenwinkel.*

Samentrekking

Samentrekking is het verschijnsel dat gemeenschappelijke bestanddelen van twee of meer leden van een nevenschikking slechts één keer genoemd worden. Het woord of de woorden die twee keer bedoeld, maar slechts één keer genoemd worden, noemen we het samengetrokken deel.

Vb. *Ann zit in de slaapkamer en Ann leest een boek,* wordt
Ann zit in de slaapkamer en leest een boek.

Het samengetrokken deel is ‘Ann’.

Het belangrijkste voordeel van samentrekking is dat storende herhaling vermeden wordt. Andere belangrijke voordelen zijn, dat de zinnen korter worden, waardoor een sterkere eenheid ontstaat en dat er een sterkere contrastwerking mogelijk is.

De voorwaarde waaronder samentrekking mogelijk is, zijn:

- 1) de bestanddelen moeten dezelfde betekenis hebben;
- 2) de bestanddelen moeten dezelfde grammaticale functie hebben;
- 3) de bestanddelen moeten op een overeenkomstige plaats in de zin staan.

Onjuiste samentrekkingen kunnen dus ontstaan:

1) ten gevolge van betekenisverschil

Vb. *Zij maakte zichzelf en het bed op.*

2) ten gevolge van functieverval

Vb. *Sommige stijlfouten komen veel voor, maar zult u zelden opmerken.*

Toelichting: het samengetrokken deel is ‘sommige stijlfouten’. In de eerste zin is dit onderwerp en in de tweede lijdend voorwerp.

3) ten gevolge van verschil van plaats

Vb. *Deze beschuldiging vind ik onredelijk en wil het daarom voor hem opnemen.*

Toelichting: het samengetrokken deel is het onderwerp 'ik'. In de eerste zin staat een inversie onder invloed de vooropplaatsing van het lijdend voorwerp. In de tweede zin kan geen inversie staan. 'Ik' staat hier dus op een andere plaats dan in de eerste zin.

In de omschrijving van 'samentrekking' staat dat er sprake moet zijn van gemeenschappelijke bestanddelen. Hierop geven we één uitzondering.

Verskil tussen enkelvoud en meervoud vormt geen beletsel voor samentrekking.

Vb. *Zij zijn ziek, maar ik niet.*

Hij heeft twee huizen in Nederland en een in Frankrijk.

Schelen

'Schelen' is een onpersoonlijk werkwoord. Het onderwerp bij 'schelen' mag dus geen persoon zijn. Vandaar dat een zin als:

Vb. [*Wat scheelt hij?*]

onjuist Nederlands is. De juiste formulering luidt:

Vb. [*Wat scheelt hem?*]

Scheppen

Er bestaat vaak onzekerheid over de vervoeging van dit werkwoord in uitdrukkingen als vreugde, behagen of moed scheppen.

In deze gevallen hebben we te maken met het zwakke werkwoord, dus:
scheppen - schepte - geschept.

In de betekenis 'iets uit het niets voortbrengen' of 'doen ontstaan' is het werkwoord sterk. Dus
scheppen - schiep - geschapen

Scheren

Er zijn twee werkwoorden 'scheren'.

1) scheren - scheerde - gescheerd: ergens rakelings en snel langs of overheen gaan

2) scheren - schoor - geschoren: met een mes haar verwijderen

Schijnbaar

Zie: **Blijkbaar**

Service

'Service' betekent 'dienstverlening'. Het veelgehoorde 'serviceverlening' is dus een contaminatie.

Service wordt niet verleend, maar gegeven.

Spoorloos

'Spoorloos' betekent 'zonder een spoor achter te laten'. Een zin als:

Vb. [*Hij is spoorloos.*],

is dan ook onjuist. Bij spoorloos hoort 'verdwenen'.

Vb. *Hij is spoorloos verdwenen.*

Steden

Zie: **Landen en steden**

Stuk

‘Stuk’ betekent oorspronkelijk deel dat door stoten ergens afgebroken is. In het politieke jargon en daardoor ook elders heeft het de betekenis ‘een portie’ of ‘heel wat’ gekregen. Daardoor horen we nu belachelijk klinkende zinnen als:

Vb. [*Die mensen missen een stuk verzorging.*]
[*Iedereen moet een stuk verantwoordelijkheid nemen.*]

Wie hiermee begonnen is, is natuurlijk een stuk ongeluk.

Symmetrie

Zie: **Asymmetrie**

Tangconstructie

Als woorden die bij elkaar horen, ver van elkaar staan, noemen we dat een tangconstructie. De woorden die ver uit elkaar staan, worden dan vergeleken met de grijpers van een tang. Wat ertussen staat, wordt wel de ‘prop’ genoemd. Naarmate een prop groter wordt, wordt een zin moeilijker te lezen. Vergelijk de volgende zinnen maar eens:

Vb. a) *De docent gaf een toelichting op de door hem in de zomervakantie van 2001 geschreven syllabus.*

b) *De docent gaf een toelichting op de syllabus die hij in de zomervakantie van 2001 had geschreven.*

Vb. a) *Bij sommige veel mededelingen in een strak zinsverband persende schrijvers ziet men vaak het verschijnsel van de ver uit elkaar geplaatste, maar bij elkaar behorende woorden.*

b) *Bij sommige schrijvers die veel mededelingen in een strak zinsverband persen, ziet men vaak dat de woorden die bij elkaar horen, ver uit elkaar worden geplaatst.*

De tangconstructie in de a-zinnen gaat ten koste van de leesbaarheid. Vermijd dus het gebruik ervan.

Tautologie

‘Tautologie’ betekent ‘twee keer hetzelfde zeggen’.

Soms is daar behoefte aan, zoals uit de staande uitdrukkingen ‘vast en zeker’, ‘frank en vrij’, ‘open en bloot’ etc. blijkt.

Meestal echter gaat het om slordig taalgebruik en dan rekenen we de tautologie fout.

Vb. [*Alvorens we beginnen, moeten we eerst ....*]
[*Maar we moeten echter niet vergeten dat ....*]

Te/ten/ter

Het voorzetsel ‘te’ werd vroeger veel meer gebruikt dan tegenwoordig. Daardoor zijn er tal van staande uitdrukkingen overgebleven met ‘te, ten of ter’. De laatste twee zijn samentrekkingen van het voorzetsel met een lidwoord: te + den, te + der. Zij komen dus niet voor, wanneer er een aanwijzend of bezittelijk voornaamwoord achter ‘te’ staat.

Vb. *ten tijde van - te allen tijde - te zijner tijd*

Ten eerste

In een opsomming die begint met 'ten eerste' volgt altijd minstens 'ten tweede' en liever ook 'ten derde'. Variatie in een tekst is goed, maar met signaalwoorden moet voorzichtig worden omgegaan. Wie na 'ten eerste' verder gaat met 'vervolgens', 'bovendien', etc' is niet stijlvast en maakt het de 'oriënterende lezer' niet gemakkelijk.

Ten minste/tenminste

Deze twee spellingen vertegenwoordigen twee betekenissen:
'ten minste' betekent 'op zijn minst';

Vb. *Hij moet ten minste vijf dagen in het ziekenhuis blijven.*

'tenminste' betekent 'althans' of 'in ieder geval':

Vb. *Ik weet een leuk restaurant voor je, als je tenminste van Italiaans eten houdt.*

Ten slotte/tenslotte

'Ten slotte' betekent 'tot besluit'.

Tenslotte betekent 'eigenlijk', 'immers' of 'welbeschouwd'.

Vb. *Ten slotte wil ik nog opmerken, dat ...*

Hij heeft er tenslotte niets mee te maken.

Terugkomen op/van

'Terugkomen op' betekent 'ergens na een onderbreking weer over praten'.

Vb. *Ik wil graag nog even terugkomen op mijn opmerking van voor de pauze.*

'Terugkomen van' betekent 'iets verwerpen wat men eerder gezegd heeft of van plan geweest is'.

Vb. *Hij is van zijn voornemen te emigreren teruggekomen.*

Er wordt vaak 'op' gebruikt, waar 'van' bedoeld wordt.

Terwijl

Zie: **Hoewel**

Tevergeefs/vergeefs

'Tevergeefs' is een bijwoord.

Vb. *Tevergeefs deed hij alle mogelijke moeite.*

'Vergeefs' is een bijvoeglijk naamwoord.

Vb. *Dat was vergeefse moeite.*

In het hedendaagse taalgebruik lijkt 'vergeefs' de functie van 'tevergeefs' over te nemen.

Wie aanmerkingen op zijn/haar stijl wil voorkomen, maakt het verschil nog wel.

Tijden van het werkwoord

Het opstellen van nauwkeurig omschreven regels voor het gebruik van de werkwoordstijden is zeer moeilijk en in sommige gevallen zal het taalgevoel moeten beslissen. Enkele aanwijzingen zijn toch wel te geven.

1. De voltooid tegenwoordige tijd (vtt) gebruiken we wanneer we van het heden terugzien op een afgesloten handeling.

Vb. *Ik heb mijn fiets gerepareerd.*

2. De voltooid verleden tijd (vvt) wordt gebruikt als men zich in gedachten verplaatst naar een tijdstip in het verleden en van daaruit terugziet op een voltooide handeling.

Vb. *Toen ik hem eruit stuurde, had hij mij al driemaal beledigd.*

3. We gebruiken de onvoltooid verleden tijd (ovt) als de handeling op een bepaald, aangeduid tijdstip in het verleden niet afgesloten is, of als zij deel uitmaakt van een reeks van handelingen die achtereenvolgens worden genoemd

Vb. *In 1962 was hij leerling van het Stedelijk Gymnasium.
Terwijl hij zat te werken, ging plotseling het licht uit.*

Gisteravond heeft Overheul een lezing gehouden over Marsman. Hij gaf een schets van de ontwikkeling van onze literatuur sinds 1880 en besprak uitvoerig de betekenis van Forum. Daarna behandelde hij Marsmans dichtwerk. Overheul besloot zijn voordracht met een bespreking van het proza.

U

'U' is de beleefdheidsvorm van de 2de persoon. Bij het voornaamwoord u kan het werkwoord in de tweede of derde persoon enkelvoud gebruikt worden. In de meeste gevallen zijn deze vormen gelijk, alleen bij de onregelmatige werkwoorden is er verschil.

Vb	<i>vorm van de 2de persoon</i>	<i>vorm van de 3de persoon</i>
	<i>u hebt</i>	<i>u heeft</i>
	<i>u bent</i>	<i>u is</i>
	<i>u wilt</i>	<i>u wil</i>
	<i>u kunt</i>	<i>u kan</i>
	<i>u zult</i>	<i>u zal</i>

Beide vormen zijn dus goed. Wij wijzen er wel op, de vormen van de tweede persoon in de schrijftaal de voorkeur hebben en dat 'u is' zeer ongebruikelijk is.

Schrijf nooit 'u zoudt / zoudt u, want 'zoudt' is de vorm die hoort bij 'gij'.

U allen

De genitief van 'u allen' luidt 'u aller'. In deze en soortgelijke uitdrukkingen als 'ons aller toekomst, u beider belang, etc, hebben we dus te maken met een persoonlijk, niet met een bezittelijk voornaamwoord.

Doordat velen dit niet zo aanvoelen, ontstaan fouten als:

Vb. [Het is in uw aller belang, dat .....]

Uitonderhandelen

Dit werkwoord ligt vakbondsleiders en politici momenteel voor in de mond. Wij zien de noodzaak van de verlenging niet in. Aanstellerij lijkt ons het voornaamste motief.

Uitselecteren

'Uitselecteren' is een contaminatie van 'selecteren' en 'uitzoeken'.

Variatie (in woordkeus)

Wanneer in een tekst – nog erger, in een zin – kort na elkaar dezelfde woorden gebruikt worden, gaat dat ten koste van de levendigheid. Bovendien staat het nogal onbeholpen. Zorg dus voor de nodige variatie: kies synoniemen of anders omschrijvingen

Verantwoordelijkheid

Zie: **Aansprakelijkheid**

Verantwoordelijk/verantwoording

‘Verantwoordelijk zijn’ betekent dat men de plicht heeft rekenschap af te leggen.
‘Verantwoording’ betekent ‘rekenschap afleggen’

Vb. *Ik draag hier geen verantwoordelijkheid voor.
Toen het fout ging, werd ik ter verantwoording geroepen.*

Een veelgehoorde contaminatie is: [*Ik neem hier geen verantwoording voor.*]

Vergeefs

Zie: **Tevergeefs**

Vergeeten

Er is een verschil tussen ‘vergeten hebben’ en ‘vergeten zijn’.
‘Vergeeten hebben’ betekent ‘verzuimd hebben’.

Vb. *Ik heb vergeten de brief te posten.*

‘Vergeeten zijn’ betekent ‘niet meer weten’.

Vb. *Ik ben je naam vergeten.*

Verscheidene/verschillende

‘Verscheidene’ betekent ‘een aantal’.
‘Verschillende’ betekent ook ‘een aantal’, maar duidt tegelijkertijd een verschil aan.

Vb. *Ik heb hem verscheidene keren ontmoet.
Van deze symfonie bestaan drie verschillende uitvoeringen.*

Fout is dus [*Er ontbraken verschillende boeken.*]

Verwijzing

Het gebruik van verwijswaarden is handig: de zelfstandigheid waarnaar ze verwijzen hoeft dan niet steeds herhaald te worden, waardoor een tekst levendiger wordt. We bespreken hier twee veel voorkomende fouten:

1) het verkeerde verwijswaard is gebruikt;

Het verwijswaard dient in geslacht en getal in overeenstemming te zijn met het woord waarnaar verwezen wordt. We zien hierbij een viertal veelvoorkomende fouten:

a. er wordt verwezen met ‘het’ naar een ‘de-waard’;

Vb. [*De spaghetti had te lang opgestaan, waardoor het bijna niet meer te eten was.*]

b. het bezittelijk voornaamwoord ‘haar’ wordt gebruikt bij verwijzing naar een onzijdig zelfstandig naamwoord;

Vb. [*Het parlement heeft haar beslissing genomen.*]

c. er wordt verwezen met een voornaamwoordelijk bijwoord naar een of meer personen;

Vb. [*Hij heeft het meisje waarop hij verliefd was, een brief geschreven.*]

d. het betrekkelijk voornaamwoord 'wiens' wordt gebruikt bij verwijzing naar vrouwelijke woorden of naar meervouden.

Vb. [*Hij vermaakte zich om de vrouw wiens kapsel niet goed zat.*]

2) de verwijzing is onduidelijk.

Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen:

a. de schrijver verwijst naar iets dat hij in gedachten heeft, maar niet met zoveel woorden heeft genoemd;

Vb. [*Ik houd van schrijvers die hun levenservaring weergeven, waardoor het bij mij ingang vindt.*]

b. het is niet zeker op welk woord het verwijswoord slaat.

Vb. [*De boer vroeg of Stalin de beer even wilde vasthouden, dan kon hij hem doden.*]

Voetpedaal

Voor latinisten moet duidelijk zijn dat 'voetpedaal' een pleonasme is. [Handpedalen] bestaan natuurlijk niet.

-vriendelijk

Samenkoppelingen met -vriendelijk zijn germanismen. De gebruiksfrequentie is zo hoog, dat wij er geen bezwaar meer tegen maken.

Vroeger of later

'Vroeger of later' is een anglicisme (sooner or later). Beter Nederlands is 'vroeg of laat'.

Waarom/waardoor

Zie: **Doordat**

Wat/dat

Zie: **Dat/wat**

Wat ... betreft

Deze woorden mogen niet naast elkaar staan: een zin met wat ... betreft is een bijzin en in een bijzin hoort de persoonsvorm zo ver mogelijk achteraan te staan. Wie in plaats van 'betreft' het synonieme 'aangaat' gebruikt, hoort meteen hoe vreemd een ongescheiden 'wat betreft'-constructie klinkt.

Vb. [*Wat betreft deze kwestie, kan ik u niets meedelen.*]
[*Wat aangaat deze kwestie, kan ik u niets meedelen.*]

Wat deze kwestie betreft, kan ik u niets meedelen.

Wegen (zwaar)

'Zwaar wegen' is een contaminatie van 'zwaar zijn' en 'veel wegen'.

Welke

'Welke' kan dienst doen als betrekkelijk voornaamwoord in min of meer verheven stijl. Het antecedent mag echter nooit een persoon of een onzijdig zelfstandig naamwoord zijn. Overigens raden wij het gebruik ervan niet aan: 'die' is veel natuurlijker.

Fout is dus:

Vb [*De man, welke ik daar ontmoet heb, ...*]
[*Het verkeer, welke steeds drukker wordt, ...*]

Ter vermijding van tweemaal 'die' is 'welke' zeer bruikbaar.

Vb. *Deze boeken zijn beter dan die welke ik vorige week gelezen heb.*

Wijten

Zie: **Danken**

Zelfstandig naamwoord + voltooid deelwoord

Samenstellingen van deze soort ontstaan door het weglaten van het voorzetsel in een bijvoeglijke bepaling. Het gebruik van deze woorden wordt door Engelse en Duitse voorbeelden sterk in de hand gewerkt. Het Nederlands kent deze wijze van woordvorming echter niet. Desondanks hebben woorden als 'computergestuurd, handgeknoopt en gehoorgestoord' bestaansrecht gekregen. Enige terughoudendheid in het gebruik is gewenst.

Zodoende

'Zodoende' betekent oorspronkelijk 'door zo te doen'. Het zou dus eigenlijk alleen maar gebruikt moeten worden als het onderwerp van de zin ook werkelijk iets doet, een handeling verricht.

Vb. [*Tante is hardhorend, zodoende had ze niets aan het concert.*]

Het gebruik van zodoende is eveneens onjuist als het twee zinnen verbindt die niet hetzelfde onderwerp hebben.

Vb. [*De zon scheen fel, zodoende waren onze kleren snel droog.*]

Zou-zou-constructie

Hiermee bedoelen we veel voorkomende zinnen als:

Vb. [*Wanneer ik dit niet nu zou doen, zou ik er later toe gedwongen kunnen worden.*]

Door het eerste 'zou' wil de schrijver een veronderstelling of een voorwaarde uitdrukken, maar die zit al in het voegwoord 'wanneer' opgesloten.

Het eerste 'zou' kan dan ook probleemloos weggelaten worden:

Vb. *Wanneer ik dat niet doe, zou ik er later toe gedwongen kunnen worden.*

De storende herhaling is hiermee verdwenen.

